

УДК 549

**Б.І. ПИРОГОВ – ЗАСНОВНИК МІНЕРАЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО
НАПРЯМУ В УКРАЇНІ
(до 70-річчя від дня народження)**

В. Євтехов¹, О. Матковський²

*Криворізький технічний університет
50027 м. Кривий Ріг, вул. 22-го партз'їзду, 11
E-mail: evtekhov@mail.ru*

*²Львівський національний університет імені Івана Франка
79005 м. Львів, вул. Грушевського, 4
E-mail: geomin@geof.franko.lviv.ua*

Проаналізовано творчий шлях і науковий доробок професора Б.І. Пирогова, відзначено значний внесок його у розвиток технологічної мінералогії.

Ключові слова: Б.І. Пирогов, технологічна мінералогія, Україна.

Серед великої кількості мінералогів, що тісно співпрацювали з академіком Євгеном Лазаренком і розвивали його ідеї, є професор Борис Іванович Пирогов – відомий дослідник залізних і манганових руд, засновник мінералого-технологічної школи в Криворізькому гірничорудному інституті (нині Криворізький технічний університет), якому 21 липня 2002 р. виповнилося 70 років від дня народження і 45 років виробничої, наукової, педагогічної та громадської діяльності.

Після закінчення в 1956 р. Криворізького гірничорудного інституту Б.І. Пирогов став асистентом кафедри кристалографії, мінералогії і петрографії цього інституту, а з 1958 по 1965 р. працював на Південному гірничо-збагачувальному комбінаті старшим геологом-петрографом і заступником головного геолога. У 1965 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію, виконану під час навчання в заочній аспірантурі при Інституті геологічних наук АН УРСР під керівництвом академіка О.С. Поваренних. З цього часу по 1970 рік Б.І. Пирогов – старший науковий співробітник мінералого-петрографічної лабораторії і керівник (з 1966 р.) створеного ним відділу речовинного складу руд і концентратів інституту Механообчормет Міністерства чорної металургії СРСР. У 1970 р. учений повернувся в Криворізький гірничорудний інститут, де впродовж 27 років очолював кафедру мінералогії, кристалографії і родовищ корисних копалин, а в 1997 р. переїхав до Москви, де працює професором кафедри мінералогії і геохімії Московського геологорозвідувального університету. Після захисту докторської дисертації 1978 р. отримав науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук, а 1979 р. – вчене звання професора.

У творчій біографії Бориса Івановича особливе місце посідає педагогічна і навчально-методична робота. Він тривалий час читає курси кристалографії, кристалохімії, загальної і прикладної мінералогії. Йому належить уведення в навчальний процес спецкурсу “Технологічна мінералогія”, з якого розроблено програму, якою

користуються у навчальних закладах України та інших держав. Учений є автором і співавтором низки методичних розробок, трьох циклів лекцій, двох навчальних посібників: *Принципы и методы геолого-технологического картирования* (1989, співавтори В.Н. Тарасенко, І.В. Холошин), *Прикладна мінералогія* (2002, співавтор О.І. Матковський).

Наукові інтереси Б.І. Пирогова досить багатогранні й охоплюють різні проблеми мінералогії, родовищ корисних копалин. Головне місце в його наукових розробках посідають проблеми технологічної мінералогії. Він опублікував близько 400 праць, з яких понад 20 монографій. Уся наукова діяльність тісно пов'язана з виробничою практикою і була спрямована на вивчення мінералогії руд чорних металів, оцінки ефективності їхнього збагачення і комплексного використання. В 1959 р. учений склав першу геолого-технологічну карту Скелеватського родовища залізистих кварцитів Кривого Рогу і запропонував мінералого-технологічну класифікацію руд Південного гірничорудного комбінату. Під керівництвом Б.І. Пирогова проведено мінералого-технологічні дослідження головних генетичних типів залізистих і манганових руд – залізистих кварцитів (Кривбас, Курська магнітна аномалія, Кольський півострів та ін.), титаномагнетитових руд Качканара, скарнових магнетитових руд Дашкесану і Соколово-Сарбаю, комплексних магнетит-апатит-баделейтових руд Ковдора, що пов'язані з карбонатами, і манганових руд Нікополя та Чіатурі, мідно-молібденових руд родовища Ерденет (Монголія).

З 1970 р. під керівництвом Б.І. Пирогова почалося формування мінералого-технологічної школи, головним завданням якої було систематичне, поглиблене мінералого-технологічне дослідження руд з широким використанням найновіших досягнень мінералогічної науки в галузі кристалохімії, мінералогічної кристалографії, онтогенії і типоморфізму мінералів, топомінералогії, еволюції і динаміки процесів мінералоутворення, методів аналізу мінеральної речовини. Завершальним етапом цих досліджень є геолого(мінералого)-технологічне картування, методичні засади якого розроблені науковцями цієї школи.

Значний внесок зробив Б.І. Пирогов у вивчення мінералогії залізистих кварцитів різних залізисто-кременистих формацій. Він є співавтором колективної монографії з мінералогії Криворізького басейну, виданої за редакцією Є.К. Лазаренка, а також автором і відповідальним редактором монографії *Железисто-кремнистые формации докембрия Европейской части СССР. Минералогия* (1989). Не втратила значення і сьогодні монографія *Технологическая минералогия железных руд* (1988), у якій вперше розглянуто проблеми й особливості технологічної мінералогії на прикладі різних генетичних типів руд і конкретних гірничо-збагачувальних комбінатів.

Досить значною є науково-організаційна діяльність Б.І. Пирогова. Понад 25 років він очолював Криворізьке відділення Українського мінералогічного товариства, був членом ради цього товариства, а також геологічної секції науково-технічної ради Мінвузу України, педагогічної комісії та комісії з технологічної мінералогії Всесоюзного мінералогічного товариства, редколегії “Мінералогічного збірника”, спеціалізованих вчених рад з захисту докторських і кандидатських дисертацій з геологічних спеціальностей. Учений підготував понад 30 докторів і кандидатів наук. Він був організатором наукових форумів, присвячених мінералогії Кривбасу, онтогенії мінералів, виїзних сесій Українського мінералогічного товариства, брав участь у багатьох наукових нарадах міжнародного, союзного і республіканського рівнів.

Науково-педагогічна, організаторська і громадська діяльність професора Б.І. Пирогова високо оцінена не тільки геологічною і гірничорудною громадськістю, а й на державному рівні. За розробки з геолого-технологічного картування в колективі вчених він став лауреатом Премії Ради Міністрів СРСР (1975). За підготовку кадрів і наукові досягнення нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1982), значками “За отличные успехи в работе” Мінвузу СРСР і “За заслуги в стандартизации” Комітету стандартів мір і вимірювальних приладів при Раді міністрів СРСР. Удостоєний звання Заслуженого працівника вищої школи України, обраний почесним членом Українського мінералогічного товариства.

Автори разом з редколегією “Мінералогічного збірника” і колективом кафедри мінералогії, кристалографії і корисних копалин Криворізького технічного університету вітають ювіляра, бажають йому міцного здоров’я і подальших творчих успіхів на ниві науки й освіти.

**B.I. PYROGOV – THE FOUNDER OF TECHNOLOGICAL MINERALOGY
IN THE UKRAINE
(regarding the 70th anniversary from birthday)**

V. Yevtehov¹, O. Matkovs'kyi²

*Kryvyi Rih Technological University
Party Meeting St. 22, UA – 50027 Kryvyi Rih, Ukraine*

*²Ivan Franko National University of Lviv
Hrushevskogo St. 4, UA – 79005 Lviv, Ukraine
E-mail: geomin@geof.franko.lviv.ua*

Creative way and scientific achievements of professor B.I. Pyrogov have been analysed. His contribution to the technological mineralogy development has been marked.

Key words: B.I. Pyrogov, technological mineralogy, Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 21.08.2002

Прийнята до друку 19.09.2002